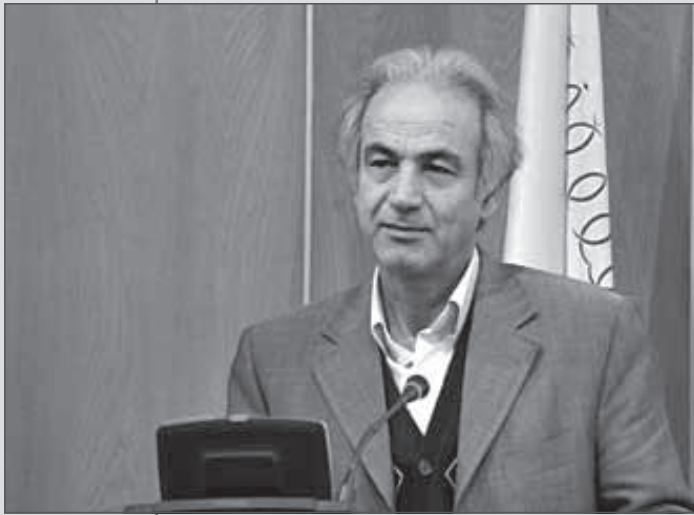

اطلاعات، دانش، توسعه

دکتر رحمت ا... فتاحی*

رحمت ا... فتاحی (متولد ۱۳۲۰ در همدان) استاد علوم کتابداری و اطلاع رسانی در دانشگاه فردوسی مشهد است. او از سال ۱۳۸۱ الی ۱۳۸۸ به عنوان رئیس انجمن کتابداری و اطلاع رسانی ایران مشغول به فعالیت بوده است. ایشان در حال حاضر به عنوان استاد دانشگاه فردوسی مشهد و رئیس انجمن کتابداری و اطلاع رسانی ایران - شاخه خراسان مشغول به فعالیت می باشند.

* استاد علم اطلاعات و
دانش شناسی
دانشگاه فردوسی مشهد

نگاهی به تحولات عصر حاضر نشان می‌دهد که بسیاری از کشورها در تلاش برای توسعه همه جانبه خود در قالب برنامه های مدون (از جمله برنامه های راهبردی) هستند. بسیاری از مدیران عالی و برنامه ریزان ارشد به خوبی می‌دانند که تحقق توسعه نیازمند الزمات و امکانات گوناگون است. در این راستا، آنچه بیش از همه اولویتها و به منزله مبنای همه انواه توسعه ها (اقتصادی، اجتماعی، علمی، فرهنگی، و سیاسی) مورد نیاز است، توسعه فرهنگی، فکری و دانشی است. به بیان دیگر، تا هنگامی که برنامه ای برای توسعه فکری و فرهنگی جامعه اندیشیده و پیاده نشود نمی‌توان انتظار داشت که جامعه به سایر انواع توسعه ها و بویژه توسعه پایدار و متوازن دست یابد.

نظام آموزش رسمی در مقاطع گوناگون در تلاش است تا زمینه های توسعه فکری را با اجرای برنامه های درسی فراهم کند. از سوی دیگر، نظام آموزش غیر رسمی و رسانه های همگانی نیز مسئولیت بسترسازی برای تکمیل توسعه

فرهنگی را بردوش دارند. هدف غایی این دو نظام، کمک به افراد جامعه در کسب آگاهی ها و بینش کافی برای زندگی سعادت‌مند در جامعه است. هر انسانی باید در تمام طول

اطلاعات یعنی داده های پردازش شده،
فهم پذیر و قابل استفاده برای يك نیاز خاص
که با پیش داشته های ذهنی فرد بتواند ارتباط
معناداری برقرار کند

عمر خود قادر باشد یاد بگیرد تا چگونه در مواجهه با مسائل و چالشها (بویژه چالشهای فرهنگی) بهتر بیندیشد و عقلانی تر عمل کند. رسیدن به چنین آرمانی به چه چیزهایی نیاز دارد؟

می‌دانیم که یکی از مهمترین عناصر در زندگی اجتماعی، اطلاعات و دانش است که بن مایه توسعه فکری و فرهنگی را تشکیل می‌دهند. همه آنچه که قرار است به انسانها انتقال یابد و در ذهن آنها جای گیرد اطلاعات و دانش است. دانش آموزان و دانشجویان امروز در واقع متخصصان فردا هستند که با بهره گیری از این عناصر و با رویکردهایی همچون تفکر تحلیلی، تفکر انتقادی و تفکر خلاق می‌توانند در فرایند برنامه ریزی و پیاده سازی برنامه های توسعه فرهنگی به جامعه خود خدمت کنند. آنها عمیقاً به اطلاعات و دانش نیاز دارند. اما این عناصر چه هستند، در کجا قابل کسب می‌باشند و چگونه فرا گرفته می‌شوند؟

اطلاعات مجموعه داده هایی است که برای فرد قابلیت فهم و کاربرد داشته باشد، یعنی داده هایی که در یک موقعیت، بستری یا زمینه خاص برای فرد معنا پیدا کند و او بتواند آن را در مواردی که نیاز است از ذهن و یا از یک نظام اطلاعاتی، فراخوانی و بازیابی کرده و به کار برد. از این دیدگاه، اطلاعات یعنی داده های پردازش شده، فهم پذیر و قابل استفاده برای یک نیاز خاص که با پیش داشته های ذهنی فرد بتواند ارتباط معناداری برقرار کند. اطلاعات در پاسخ به پرسش هایی چون "چه چیزی، چه کسی، چه جایی، چه زمانی" به کار می آید. دانش در مقایسه با داده و اطلاعات، مفهومی شناختی و متعالی است. دانش مجموعه آگاهی هایی است که فرد می تواند از اطلاعات کسب شده درک و جذب کند، با داشته ها و چارچوبهای شناختی خود ترکیب نماید و از آن برای تصمیم گیری و راه بردن فعالیتهای خود و حتی دیگران استفاده کند. اما اطلاعات و دانش در کجا قابل کسب می باشند و چگونه فراگرفته می شوند؟ آشکار است که این عناصر در اثر تعامل انسان با محیط و آنچه در محیط وجود دارد کسب می شود. از دیرباز، کتاب، و اکنون دهها نوع منبع اطلاعاتی (بویژه مجله های علمی، چه به شکل چاپی و چه در قالب الکترونیکی) مهمترین بسترهای اشاعه و کسب اطلاعات و دانش به شمار می آیند. اکنون مجله های علمی از مهمترین ابزارهای اطلاع رسانی و رشد دانش در جهان محسوب می شوند. اهمیت این منابع ناشی از ویژگیهای خاصی است که دارند. امروزه جدیدترین یافته های علمی را می توان در مجلات یافت. کمتر نهاد علمی و فرهنگی در دنیا وجود دارد که نشریه یا نشریات خاص خود را تهیه و منتشر نکند و کمتر پژوهشگری را می توان بی نیاز از مطالعه مستمر مجله های تخصصی حوزه خویش تصور کرد. از دیدگاهی دیگر، مجله های علمی نسبت به سایر انواع منابع دانش از جایگاه خاصی برخوردارند. برخی از دلایل این اهمیت عبارتند از: (۱) درصد عمده ای از اسنادهای مورد استفاده در آثار پژوهشی (مانند پایان نامه ها، طرحهای پژوهشی و مقاله های مجلات) مربوط به مجله های علمی است. به عبارت دیگر، پژوهشها و تولید علم تا اندازه زیادی متکی بر اطلاعات و دانش مندرج در این منبع است. (۲) نتایج بیشتر پژوهشها (گزارشهای نهایی طرحها و پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکترا) به صورت مقاله به منظور اشاعه سریع یافته ها و نتایج علمی در مجله ها انتشار می یابد. به بیان دیگر، مجله ها مهمترین مجرای اشاعه یافته های علمی به شمار می آیند. (۳) بخش قابل توجهی از

نقدها، مرورها و بررسیهای علمی در مجله‌ها منتشر می‌شود. (۴) به‌طور معمول، دانشگاهها، دانشکده‌ها، و موسسه‌های علمی و فرهنگی که از مهمترین نهادهای نقش آفرین در توسعه فرهنگی به شمار می‌آیند، دارای یک یا چند مجله علمی هستند. به عبارت دیگر، مجله‌های علمی مجرای رسمی تبادل اطلاعات در مراکز مهم علمی و فرهنگی هستند. (۵) میزان تولید و کیفیت مجله‌های و نیز استفاده هر جامعه از این منابع یکی از شاخص‌های رشد علمی و فرهنگی آن جامعه محسوب می‌شود.

به همین دلایل، ضرورت راه اندازی، توسعه و تقویت این نوع منبع علمی و یا فراهم ساختن دسترسی به آن در جامعه بیش از پیش احساس می‌شود. در جامعه، از دیرباز، نهادی که مسئولیت گردآوری، ارائه و در دسترس گذاردن مجله‌های علمی را برعهده داشته و دارد کتابخانه است. کتابخانه نه تنها وظیفه خرید و ارائه مجلات را دارد بلکه می‌تواند در راه اندازی و پشتیبانی از نشر آنها نقش آفرین باشد.

کتابداران با آگاهی از استانداردهای نشر، استناد دهی، نمایه‌سازی، رتبه‌بندی، توزیع و دسترسی به مجله‌های علمی قادرند به آنانی که دست اندرکار نشر مجلات هستند

کتابداران با آگاهی از استانداردهای نشر، استناد دهی، نمایه‌سازی، رتبه‌بندی، توزیع و دسترسی به مجله‌های علمی قادرند به آنانی که نیازمند اطلاعات و دانش هستند کمک کنند

(مدیران مسئول، سردبیران، اعضای هیئت تحریریه، داوران، و ویراستاران) و نیز به همه آنهایی که نیازمند اطلاعات و دانش مجله‌های علمی می‌باشند (اعضای هیئت علمی، طلاب علوم دینی، پژوهشگران و دانشجویان) کمک کنند. فراموش نکنیم که مجله‌های علمی از برجسته‌ترین بسترهای شکوفایی علمی و فرهنگی به شمار می‌روند.